UNITAT 1

EL SEGLE XVIII. L'ÈPOCA DE LA IL·LUSTRACIÓ

DIMENSIÓ HISTÒRICA
DIMENSIÓ CULTURAL I ARTÍSTICA

Inicia un nou aprenentatge

Des d'un punt de vista històric, el segle XVIII és un període de transició entre l'edat moderna i l'edat contemporània, perquè s'hi van esdevenir canvis que van marcar la fi de l'Antic Règim, és a dir, del sistema heretat del passat.

- Antic Règim i Il·lustració.
- Els canvis polítics i econòmics.
- La ruta dels esclaus.
- Societat i vida quotidiana.
- El segle XVIII a Espanya.
- La cultura i l'art.
- Catalunya en el segle XVIII.

Espai

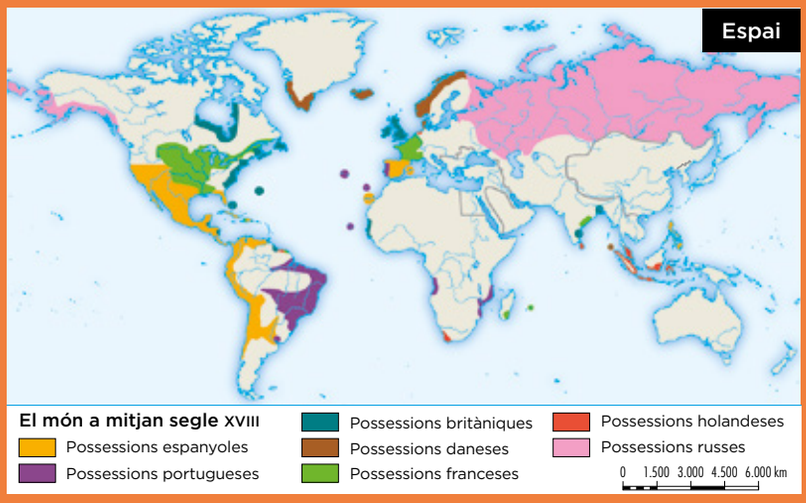

Aportacions

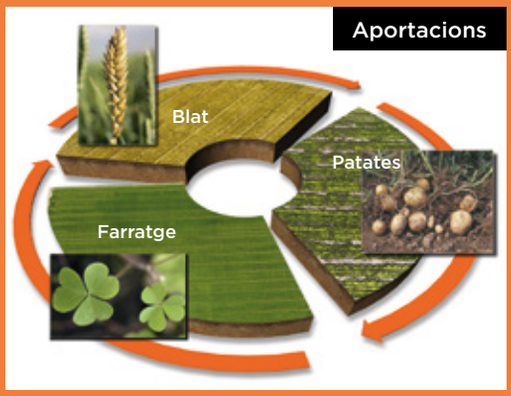

Protagonistes

Llegat artístic

BARCANOVA EDITORIAL

JUGA AMB EL TEMPS

1. Cerca la cronologia d'aquests esdeveniments en els continguts de la unitat. A continuació, elabora un eix cronològic bàsic i situa'ls-hi.

a) Es publiquen els primers articles de l'*Enciclopèdia*.
b) Antic Règim.
c) Publicació de *La riquesa de les nacions*, d'A. Smith.
d) Publicació de les *Màximes generals*, de F. Quesnay.
e) Publicació de les *Cartes filosòfiques*, de Voltaire.
f) Guerra de Successió espanyola.
g) Pau de Rastatt.
h) Mort de Carles III.
i) Decrets de Nova Planta.
j) Primer Pacte de Família.
k) Tractat de Versalles.

La família de Felip V, de Van Loo.

1. ANTIC RÈGIM I IL·LUSTRACIÓ

1.1 Què va ser l'Antic Règim?

Els revolucionaris francesos van usar el terme Antic Règim per designar la situació anterior a la Revolució Francesa.

L'Antic Règim es caracteritzava per un sistema polític absolutista, que aleshores imperava en la majoria dels països; una economia agrària; una societat estamental dominada pels grups privilegiats; i una gran influència de la religió en les persones, la cultura, l'educació i l'art.

Després, la historiografia va usar aquest terme per designar l'època compresa entre els segles XV i XVIII. El sistema heretat de l'edat mitjana va experimentar en aquesta època canvis profunds, que van posar les bases del món contemporani.

1.2 En què va consistir la Il·lustració?

En el segle XVIII aquests canvis van ser promoguts per la Il·lustració, un moviment ideològic sorgit a França les idees més destacades del qual van ser les següents:

- **La confiança en la raó** o intel·ligència humana com a únic mitjà per entendre el món i aconseguir el progrés i la felicitat. Per als il·lustrats, la raó és la llum que il·lumina la foscor creada per les creences tradicionals, la ignorància i la superstició. Per això, el segle XVIII es coneix també com el «Segle de la Raó» o el «Segle de les Llums».
- **La fe en el progrés** humà, aconseguit gràcies als avenços de la ciència, que ha de conduir a la felicitat per a tothom.
- **La crítica a l'Antic Règim**, per considerar-lo un obstacle per aconseguir el progrés i la felicitat humanes. Així, els il·lustrats van criticar l'absolutisme; van impulsar totes les activitats econòmiques; van criticar els grups socials privilegiats; van condemnar la intolerància religiosa, mitjançant la proposta de normes morals basades en la raó; i van promoure el desenvolupament de la ciència, l'educació i la cultura al marge de la influència religiosa.

1.3 La difusió del pensament il·lustrat

La Il·lustració va aconseguir més força a França, on van destacar intel·lectuals importants com **Montesquieu**, **Rousseau** i **Voltaire**.

Des d'aquest país, les idees il·lustrades es van difondre arreu d'Europa i Amèrica mitjançant tres vies: els **salons** o tertúlies, celebrats en cases particulars; els **nous mitjans de comunicació**, com revistes, periòdics, pamflets i fullets; i l'***Enciclopèdia***, una obra de 28 volums publicada per Diderot i D'Alembert entre 1751 i 1772. S'hi aplegava el pensament il·lustrat i es resumia el saber de l'època, acompanyat de nombrosos gravats.

Algunes idees il·lustrades

Confiança en la raó

«La nostra esperança en l'avenir de l'espècie humana es pot reduir a tres punts importants: la destrucció de la desigualtat entre les nacions, els progressos de la igualtat dins d'un mateix poble i, en fi, el perfeccionament real de l'home. Arribarà, per tant, el dia en què el sol il·luminarà únicament a la terra homes lliures, que no reconeixeran més senyor que la pròpia raó.»

N. Condorcet (1743-1794), *filòsof i polític que va defensar la raó i els drets humans.*

La recerca de la felicitat

«Un ésser raonable s'hauria de proposar en totes les accions la pròpia felicitat i la dels semblants. La religió [...] només presenta avantatges per a nosaltres en la mesura que fa la nostra existència feliç en aquest món i que ens assegura que complirà les promeses enganyoses que ens fa per a l'altra vida... Els éssers humans, la gran majoria, només mantenen la religió pel costum.»

P. H. Holbach (1723-1789), *filòsof que va sostenir que la religió és contrària a la raó i producte de la tradició i la superstició.*

AVANÇA EN COMPETÈNCIES

Adquirir vocabulari

1. Diferencia, explicant-los per escrit, els conceptes d'Antic Règim i Il·lustració.

Diferenciar idees essencials

2. Explica les raons d'aquests fets: les denominacions d'Antic Règim, Segle de la Raó i Segle de les Llums; les crítiques il·lustrades a l'Antic Règim.

Els il·lustrats francesos i les vies de difusió de la Il·lustració

Els «filòsofs» francesos

Els il·lustrats, anomenats «filòsofs» en el seu temps, eren partidaris d'idees noves i tenien una fe cega en la raó. Els teòrics més importants varen ser francesos; hi destaquen Montesquieu (A), Rousseau (B) i Voltaire (C).

A

B

C

Els salons

Lectura en el saló de Madame Geoffrin, de Gabriel Lemonnier (1755). En el seu saló del carrer Saint-Honoré, on rebia dues vegades a la setmana, Madame Geoffrin (12) va col·laborar en la propagació de les idees de la Il·lustració. A aquestes reunions solien anar-hi il·lustrats francesos i ambaixadors estrangers.
Entre els convidats del saló hi ha: D'Alembert (7) i Diderot (9), editors i principals impulsors de l'*Enciclopèdia*; Montesquieu (14) i Rousseau (3), il·lustrats francesos molt influents; el comte de Buffon (1), matemàtic; Daubenton (2), metge i naturalista; Le Klain (4), actor d'èxit, llegint l'obra *L'orfe de la Xina*, de Voltaire; Choiseul (5), reconegut diplomàtic francès; Helvetius (8), filòsof; Turgot (10), economista famós; príncep Conti (11), aristòcrata; Fontenelle (13), filòsof i científic. Al centre del quadre podem apreciar un bust de Voltaire (6).

El periodisme

BEETHAM's NEW
MACHINE PATENT
FOR WASHING,
IS recommended to all for the following Advantages,—
I. By turning a Wheel *one Way*, it turns, opens, and presses the *Linen* with the easiest *Labour*.
II. It saves the finest Articles from the Injury of *rubbing*, and Fifteen Shillings in a Guinea, in *Soap*, *Coals*, *Labour*, and *Time*.
Prices from 4l. 4s. to 6l. 6s.—Wringer separate, 1l. 1s.
N. B. Mr BEETHAM offers a Reward of *Twenty Guineas*, on Conviction, to any *Person* who will give Information of any one making and vending his Patent Machines without having legal Authority, similar to that granted to WM DUNCAN, Pudding-Chare, NEWCASTLE UPON TYNE; and WM DIXON, Machine-Maker, MORPETH,
The Patent ones have a leaden Stamp of the *King's Arms* affixed on the Front, with the Patentee's Name upon it; all others are *Counterfeits*. Authority is not granted to ... in the North of England.
The PATENT MANGLES also to be had ...
A

L'Enciclopèdia

ENCYCLOPÉDIE,
OU
DICTIONNAIRE RAISONNÉ
DES SCIENCES,
DES ARTS ET DES MÉTIERS,
PAR UNE SOCIÉTÉ DE GENS DE LETTRES.
TOME TROISIEME.
A PARIS,
M. DCC. LIII.
B

A. La **premsa** periòdica va contribuir a la difusió de les idees il·lustrades. B. En els articles amb gravats d'aquesta enciclopèdia hi van col·laborar els pensadors principals de la Il·lustració.

Comprendre textos escrits

3. Llegeix els textos de la pàgina 10 i escriu quines idees de la Il·lustració s'hi aprecien.

Produir textos

4. Redacta una frase en què hi hagi aquests termes: *Il·lustració*, *raó*, *progrés*, *felicitat* i *Antic Règim*.

Plantejar-se preguntes

5. Quina informació sobre la Il·lustració aporta la imatge dels salons?

Triar amb criteri propi

6. Imagina que els il·lustrats del segle XVIII visquessin actualment. Quins aspectes de la societat creus que criticarien? Per què?

2. CANVIS POLÍTICS

2.1 Les crítiques a la monarquia absoluta

Durant l'**Antic Règim** s'havia imposat a Europa la **monarquia absoluta** de dret diví, que considerava que el poder del rei provenia de Déu. Per això, el monarca concentrava els poders legislatiu, executiu i judicial; dirigia l'economia i l'exèrcit. A més, prescindia de convocar corts o parlaments, on estaven representats els tres estaments: la noblesa, el clergat i el poble. Els **sistemes polítics parlamentaris**, en què el poder del rei estava limitat per un parlament, van ser escassos; la Gran Bretanya en va ser el cas més destacat.

En el **segle XVIII**, alguns il·lustrats van criticar l'absolutisme. Així, **Voltaire** va proposar limitar el poder del rei mitjançant un parlament, seguint el model anglès; **Montesquieu** va defensar la separació dels poders legislatiu, executiu i judicial i en va criticar la concentració en el rei; i **Rousseau** va afirmar que la sobirania o poder resideix en la nació o conjunt dels ciutadans, per la qual cosa els governants s'han de guiar per la voluntat general d'aquests.

2.2 El despotisme il·lustrat

Cap a mitjan segle XVIII, diferents monarques europeus van assumir algunes idees il·lustrades. Així va sorgir l'anomenat despotisme il·lustrat, que va intentar conciliar l'absolutisme amb les idees de progrés de la Il·lustració. Els monarques van continuar concentrant tot el poder, però van dur a terme **reformes** encaminades a aconseguir el progrés i la felicitat dels súbdits, com ara impulsar l'educació, fundar hospitals, protegir l'agricultura o fomentar la indústria i el comerç, Aquesta forma de govern quedava resumida en un principi: «Tot per al poble, però sense el poble».

Els monarques il·lustrats més destacats van ser **Lluís XV** a França, **Carles III** a Espanya, **Josep I** a Portugal, **Caterina II** a Rússia, **Josep II** a Àustria i **Frederic II** a Prússia.

2.3 Les noves relacions internacionals

A l'**Antic Règim**, els estats europeus varen lluitar per aconseguir l'hegemonia o supremacia en el continent i en les colònies. Durant el segle XVI i part del XVII, la casa d'Àustria va imposar l'hegemonia hispànica, gràcies a la gran herència territorial rebuda per Carles I a Europa i a l'extens imperi colonial conquerit a Amèrica. Aquest fet va provocar guerres constants amb les altres potències europees. Com a resultat, a mitjan segle XVII, la monarquia hispànica va perdre l'hegemonia europea a favor de França, i l'hegemonia colonial davant de les Províncies Unides, Gran Bretanya i França.

En el **segle XVIII** es va implantar el principi de l'equilibri europeu. Sostenia que les potències europees havien de mantenir equilibrades les forces per impedir que n'hi hagués cap que s'imposés. En el terreny colonial, la Gran Bretanya es va convertir en la principal potència.

L'evolució de la monarquia

La monarquia absoluta

«És només en la meva persona on resideix el poder sobirà, el caràcter propi del qual és l'esperit de consell, de justícia i de raó; és a mi a qui deuen els meus cortesans l'existència i l'autoritat; la plenitud de l'autoritat que ells no exerceixen més que en el meu nom [...]; només a mi pertany el poder legislatiu sense dependència i sense divisió; és per la meva autoritat que els oficials de la meva Cort procedeixen no a la formació, sinó al registre, a la publicació i a l'execució de la llei; l'ordre públic emana de mi, i els drets i els interessos de la nació, [...] I no descansen més que en les meves mans».

Discurs de Lluís XV al Parlament de París el 3 de març de 1766.

El despotisme il·lustrat

«Jo voldria que un príncep no pensés sinó a fer feliç el seu poble. Un poble feliç tem més perdre el príncep, que al mateix temps n'és el benefactor, que el que el mateix sobirà pot témer respecte a la disminució del poder que té [...]. No hi ha més que un bé, que és el de l'estat en general. El sobirà representa l'estat; ell i el seu poble no formen sinó un sol cos... El príncep és per a la societat que governa el que el cap és per al cos: ell ha de veure, pensar, obrar per a tota la comunitat, per tal de procurar-li tots els beneficis que té dret a esperar aconseguir».

FREDERIC II de PRÚSSIA.

AVANÇA EN COMPETÈNCIES

Adquirir vocabulari

1. Escriu la diferència entre: a) monarquia absoluta i despotisme il·lustrat; b) hegemonia europea i equilibri continental.

Els estats europeus i les seves colònies a mitjan segle XVIII

Estats europeus

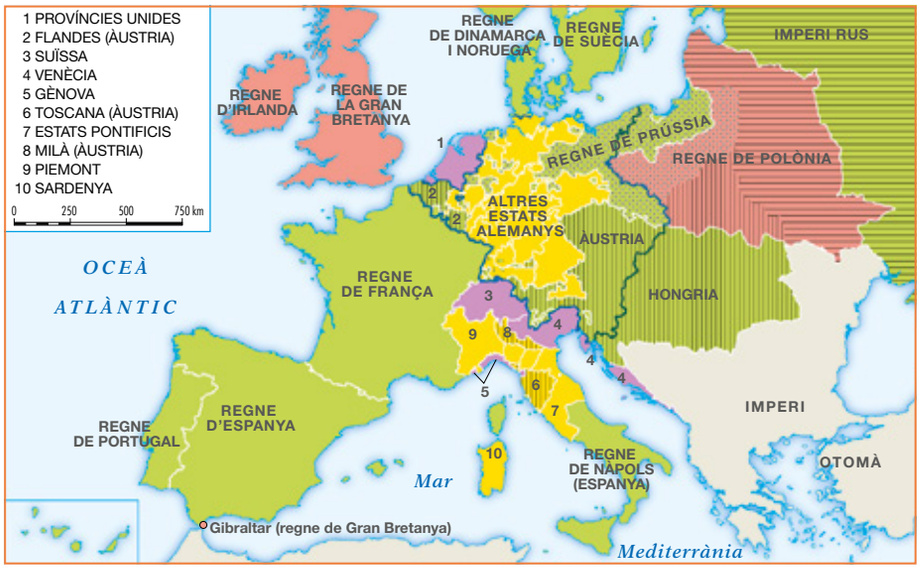

Monarquies absolutes
Monarquies limitades
Repúbliques
Resta de territoris (ducats, principats, etc.)
Territoris d'Àustria
Territoris del regne de Prússia
Territoris de l'Imperi rus
Límits del Sacre Imperi Romanogermànic

A **Europa**, el segle XVIII va assistir al naixement de noves potències al nord del continent, cas de Prússia i Rússia. També es va produir l'anomenat repartiment de Polònia entre Prússia, Àustria i Rússia.

A la **resta del món**, Anglaterra va aconseguir l'hegemonia marítima i comercial i va fer un gran pas cap a la supremacia colonial.

Colònies

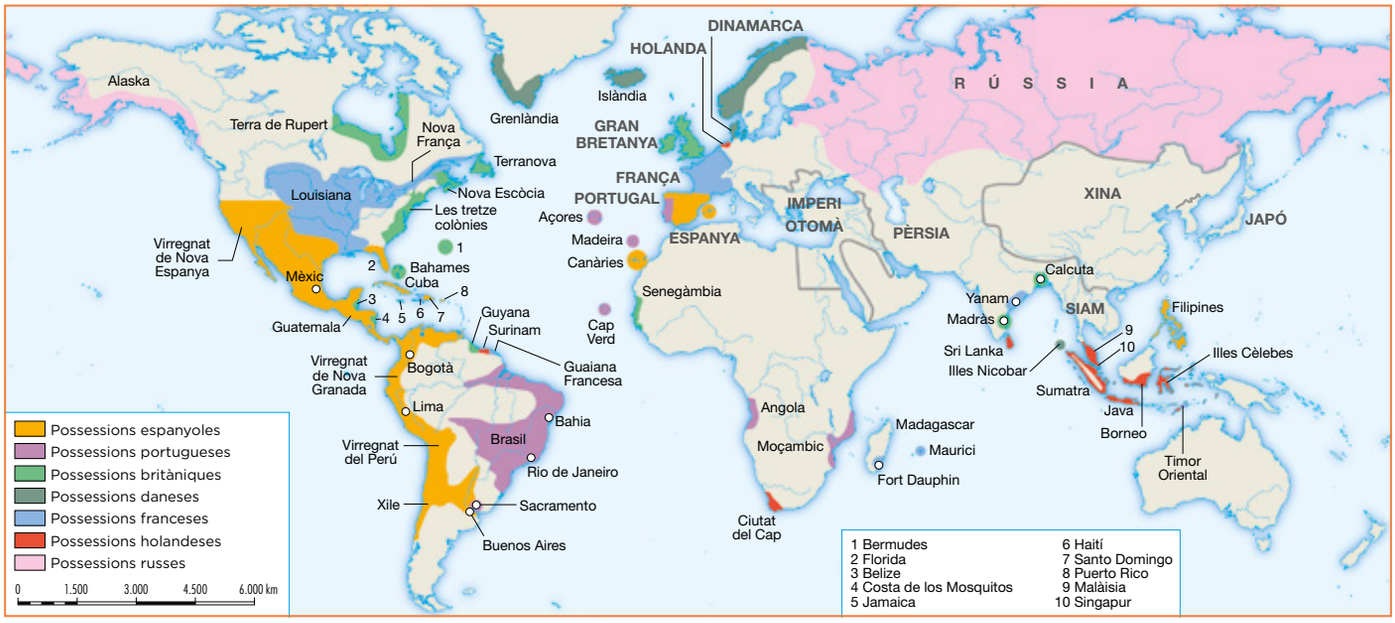

Comprendre informacions

2. Relaciona les frases següents amb un sistema polític i argumenta'n la resposta:

a) «Tot per al poble, però sense el poble».

b) «L'Estat soc jo».

c) «La sobirania consisteix essencialment en la voluntat general».

d) «El sobirà representa l'estat».

Comprendre textos escrits

3. Llegeix els textos de la pàgina 12 i explica les idees polítiques que es defensen en cada un.

Treballar amb mapes històrics

4. Contesta aquestes preguntes a partir de l'anàlisi dels mapes i del text: a) Quin sistema polític va predominar a Europa en el segle XVIII? Qui van ser els representants principals? b) A quin continent hi ha aquestes colònies: Brasil, Calcuta, Mèxic, Angola, Louisiana, Xile, Java? Relaciona-les amb la metròpoli corresponent.

5. Relaciona els monarques següents amb un territori europeu: Caterina II, Frederic II, Carles III, Lluís XV, Josep II, Josep I.

3. CANVIS ECONÒMICS (I)

3.1 Les noves polítiques econòmiques

A l'**Antic Règim** s'havia imposat el mercantilisme, una política econòmica que considerava que la riquesa d'un país procedia d'acumular metalls preciosos mitjançant el comerç. Per aconseguir-ho, l'Estat havia de dirigir l'economia; prohibir l'exportació de metalls preciosos; fomentar el comerç, impulsant les exportacions i dificultant les importacions; i aconseguir colònies que compressin i venguessin els productes en exclusiva a la metròpoli.

En el **segle XVIII** les idees il·lustrades van donar suport al naixement de polítiques econòmiques que van desplaçar el mercantilisme, com la fisiocràcia i el liberalisme econòmic.

La **fisiocràcia**, defensada per **François Quesnay**, va sostenir que la base de la riquesa d'un país és la terra (agricultura i mineria), perquè permet l'alimentació i proporciona articles per a l'artesania i el comerç. A més, es va oposar al control de l'economia per part de l'Estat i va defensar la llibertat econòmica.

El **liberalisme econòmic**, propugnat per **Adam Smith** en l'obra *La riquesa de les nacions* (1776), va sostenir que l'origen de la riquesa és el treball individual, que aspira a obtenir el màxim benefici particular. Per tant, l'únic mitjà per enriquir les nacions és enriquir abans que res i sobretot els individus, atès que el benefici particular afavoreix tota la societat.

En conseqüència, l'Estat no ha d'intervenir en l'economia, perquè aquesta es regula tota sola mitjançant la llei de l'oferta i la demanda: si l'oferta d'un bé o recurs és superior a la demanda, el preu baixa; en cas contrari, puja. El paper de l'Estat s'ha de limitar a defensar la societat d'amenaces externes; protegir els individus de la injustícia; i crear les obres i serveis d'utilitat pública no assumits pels particulars, perquè són d'un cost tan elevat que no són rendibles.

Aquestes noves polítiques van afavorir la prosperitat econòmica i demogràfica del segle XVIII.

3.2 El creixement demogràfic

A l'**Antic Règim**, el creixement de la població era escàs. La natalitat era elevada, a causa de la inexistència de sistemes eficaços de control; i la mortalitat també era elevada per la mala alimentació, l'endarreriment de la medicina i la falta d'higiene. El creixement, fins i tot, podia arribar a ser negatiu en moments de mortalitat catastròfica originada per la fam, les guerres freqüents i les grans epidèmies, com la pesta.

En el **segle XVIII**, la població europea va créixer i va passar de tenir 130 milions de persones a 190 milions de persones. La causa principal d'aquest creixement va ser un descens de la mortalitat, gràcies a la millora de l'alimentació, l'absència de grans epidèmies i la disminució del nombre de guerres.

El mercantilisme

L'Estat intervenia en l'economia

Impulsant les exportacions i dificultant les importacions

Explotant els recursos de les colònies

El fi últim d'aquesta política era l'acumulació de metalls preciosos

AVANÇA EN COMPETÈNCIES

Organitzar informació

1. Fes un quadre tot comparant-hi: mercantilisme, fisiocràcia i liberalisme econòmic.

Comprendre informacions

2. Explica per què: **a)** Els defensors del mercantilisme prohibien l'exportació de metalls. **b)** Els partidaris de la fisiocràcia promovien el desenvolupament agrari. **c)** Els defensors del liberalisme econòmic sostenien que els preus es regulen per la llei de l'oferta i la demanda.

Les crítiques il·lustrades al mercantilisme

La fisiocràcia

Teòric

François Quesnay (1694-1774)
Va ser metge de la cort francesa, encara que deu la fama a les teories econòmiques que va proposar. Va defensar l'agricultura com a base de la riquesa, i la llibertat de comerç.

Teoria

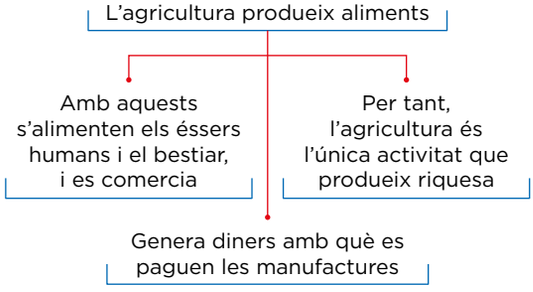

«... **III.** Que el govern i la nació no perdin mai de vista que la terra és l'única forma de riquesa i que és l'agricultura qui la multiplica. Perquè l'augment de riquesa assegura el de la població; els homes i la riquesa fan prosperar l'agricultura, atenent el comerç, animant la indústria, augmentant i perpetuant la riquesa...

IX. Que una nació que tingui un gran territori per cultivar i la possibilitat d'exercir un gran comerç de mercaderies en brut, no confiï gaire en l'ús dels diners i dels homes en les manufactures i en el comerç de luxe, en perjudici dels treballs i despeses de l'agricultura...

XXV. Que es mantingui la llibertat total de comerç, perquè la política més segura de comerç interior i exterior, la més exacta, la més profitosa a la nació i a l'Estat consisteix en la plena llibertat de concurrència...».

FRANÇOISE QUESNAY: *Màximes generals*, 1758.

El liberalisme econòmic

Teòric

Adam Smith (1723-1790)
Va ser un economista i filòsof escocès considerat el fundador del liberalisme econòmic. Va defensar que l'economia es regulava tota sola mitjançant les lleis del mercat, basades en la competència lliure entre empreses i el joc lliure de l'oferta i la demanda.

Teoria

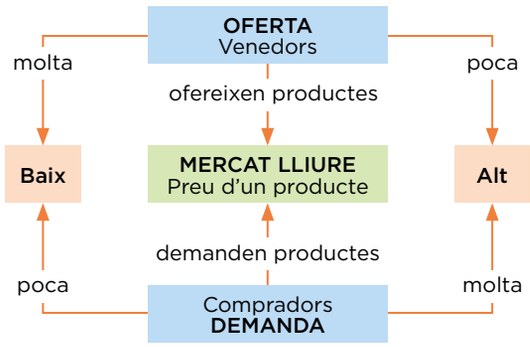

«Cada individu en particular posa tota l'atenció a cercar el mitjà més oportú de col·locar amb més avantatge el capital del qual pot disposar. El propòsit que té és, per descomptat, l'interès propi, no el de la societat...; però en aquest i en molts d'altres casos és conduït com per una mà invisible a promoure un fi que en cap moment va formar part de la seva intenció... perquè les mires de l'interès propi promouen el de l'interès comú...».

«El preu a què es venen les mercaderies és el preu de mercat. Aquest es regula en funció de la quantitat d'un producte que hi ha en el mercat (oferta) i la concurrència dels compradors (demanda)».

ADAM SMITH: *La riquesa de les nacions*, 1776.

Comprendre textos escrits

3. Llegeix els textos i copia dues frases de cada un que reflecteixin les idees de la fisiocràcia i el liberalisme econòmic.

Treballar amb gràfics

4. Construeix un gràfic de barres amb aquestes dades i contesta: **a)** Com va evolucionar la població europea en el segle XVIII? **b)** Quins van ser els països que van créixer més? **c)** Quines van ser les causes i les conseqüències de l'evolució demogràfica que s'hi aprecia?

Població	1700 (en milions)	1800 (en milions)
Anglaterra-Gal·les	5	11
Espanya	8	10
França	22	29
Itàlia	11	19
Rússia	15	37
Alemanya	10	23

4. CANVIS ECONÒMICS (II)

4.1 Les transformacions agràries

A l'**Antic Règim** la majoria de la població treballava al camp, sobretot en el cultiu de cereals, que en aquesta època constituïen la base de l'alimentació.

Les tècniques agràries emprades eren rudimentàries. Bàsicament, consistien en la rotació biennal o triennal, que deixava cada any en guaret la meitat o un terç de la terra. Per això, els rendiments eren baixos.

A més, la majoria de les terres eren **senyorius** en mans de la noblesa i el clergat, que cobraven nombrosos impostos o drets senyorials als habitants.

En el **segle XVIII**, l'agricultura va progressar. Així, es van difondre cultius nous procedents d'Amèrica (blat de moro, patates...), que al seu torn van diversificar l'alimentació.

I es van implantar millores tècniques en alguns països, com les Províncies Unides i Gran Bretanya, que, en substituir el guaret per la rotació contínua de cultius, van augmentar els rendiments de la terra.

El règim senyorial, no obstant això, es va mantenir.

4.2 Els canvis en l'artesania

A l'**Antic Règim**, la producció artesanal era escassa i se centrava en els sectors tèxtil i del metall. La feina es duia a terme en tallers urbans, controlats pels gremis.

En el **segle XVIII**, la producció artesanal va créixer a causa, especialment, de l'augment de la població i de la demanda.

A més, es van desenvolupar noves formes de producció per tal d'evitar el control dels gremis. Aquestes altres formes van ser la feina a domicili i les manufactures.

- Els pagesos duien a terme **la feina a domicili**, a la pròpia llar, per encàrrec d'un empresari, que els pagava un salari, els proporcionava les matèries primeres i les eines, i s'encarregava de comercialitzar el producte.
- Les **manufactures** eren grans tallers especialitzats, on nombrosos artesans treballaven a sou per a l'Estat o per a particulars en la fabricació d'articles de luxe.

L'evolució del treball de la terra

La rotació biennal

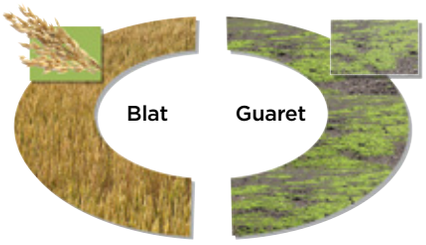

Se succeeixen un cereal i guaret.
Cada any queda sense conrear la meitat de la terra.

La rotació triennal

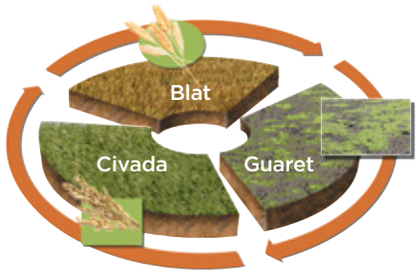

Se succeeixen dos cereals i guaret.
Cada any queda sense conrear un terç de la terra.

La rotació contínua

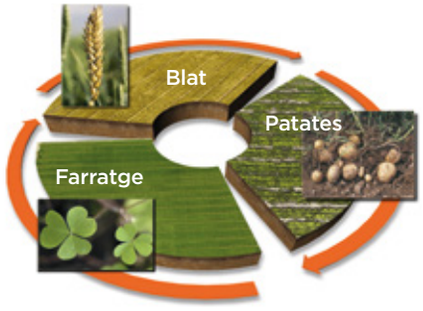

Se succeeixen un cereal i cultius nous en substitució del guaret, com la patata i els farratges.
Es conrea tota la terra.

AVANÇA EN COMPETÈNCIES

Comprendre la realitat històrica

1. Quines característiques de les activitats agràries van canviar en el segle XVIII respecte a l'Antic Règim? Quines es van mantenir?

Treballar amb imatges

2. Observa la il·lustració sobre les tècniques agràries i descriu la informació que ofereixen. Quines millores van aportar?

3. Usant la informació del text i de les il·lustracions, compara les tres formes de feina artesanal que hi havia durant el segle XVIII. Explica les característiques de cadascuna.

L'evolució del treball artesanal

Taller urbà

A domicili

Manufactura

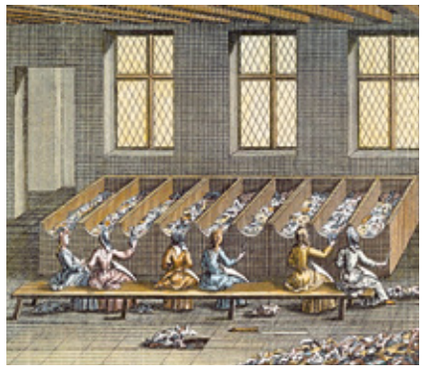

El comerç colonial en el segle XVIII

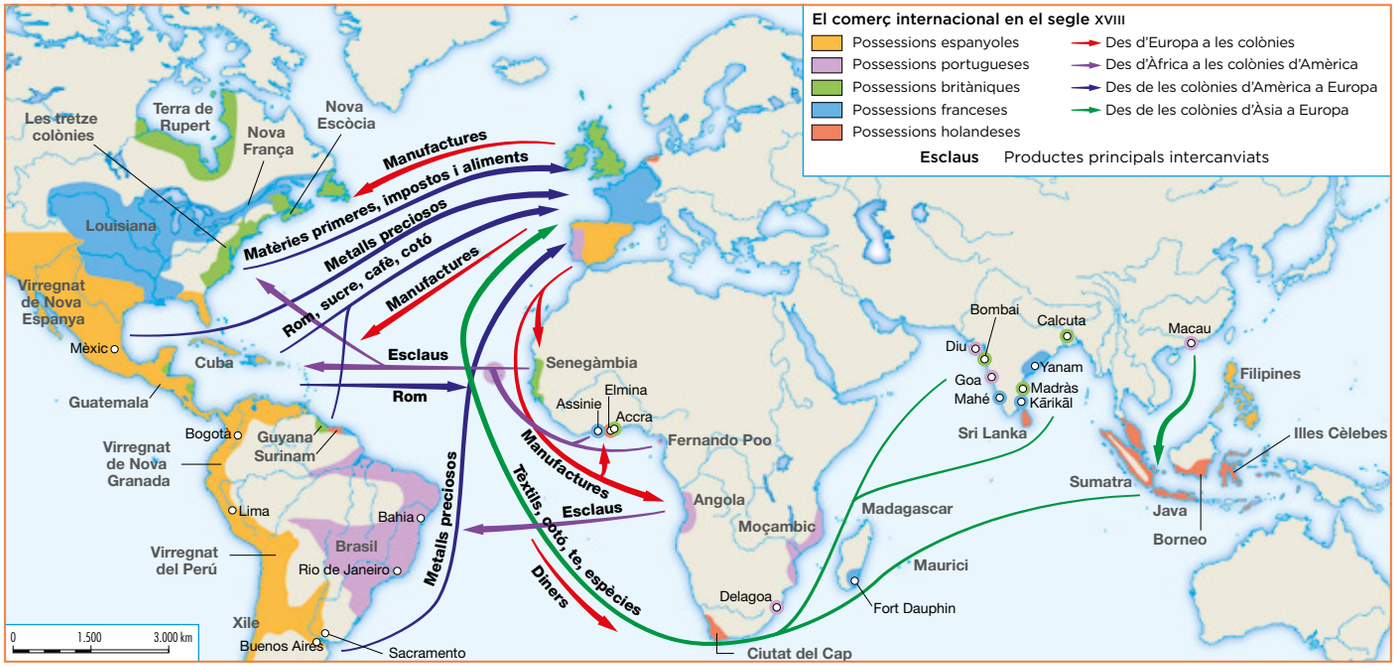

Treballar amb mapes

4. Fixa't en el mapa del comerç i contesta: quines eren les potències comercials principals? Amb quines àrees mundials comerciaven? Quins productes s'intercanviaven?

Treballar amb imatges

5. Cerca el significat dels termes destacats en blau. Després, explica la diferència entre *senyoriu territorial* i *jurisdiccional*; i entre *banc*, *borsa* i *societat comercial*.

4.3 Els canvis en el comerç

A l'**Antic Règim**, el **comerç interior** es duia a terme en carros o diligències que anaven per camins rals, i se celebrava a mercats urbans setmanals, on es bescanviaven productes agraris de l'entorn per productes artesanals. El **comerç exterior**, per la seva banda, es va centrar en les grans ciutats portuàries, sobretot des dels descobriments geogràfics i l'establiment de colònies a l'Àfrica, l'Àsia i Amèrica.

En el **segle XVIII**, el **comerç interior** va progressar amb la millora dels camins, la construcció de canals navegables i l'augment de la producció agrària i artesanal. A l'**exterior**, les colònies proporcionaven metalls preciosos i productes de plantació (cotó, cafè, te, cacau, sucre), i demandaven manufactures i esclaus africans. Els beneficis elevats obtinguts van impulsar el **capitalisme comercial**, el crèdit, les companyies comercials, els bancs i les borses.

» REPTE: LA RUTA DELS ESCLAUS

El comerç colonial es va organitzar des del principi per subministrar a Europa metalls preciosos i productes tropicals.

No obstant això, la feina a les mines i a les grans plantacions demanava mà d'obra abundant. Per això, per subministrar-la, aviat es va organitzar un sistema de tràfic d'esclaus negres africans. Durant el segle XVI, aquest tràfic va afectar prop de 900.000 persones; però la xifra es va ampliar fins als 3 o 4 milions durant el segle XVII, i als 7 o 9 milions durant el segle XVIII.

Els qui van dur a terme el negoci dels esclaus van ser sobretot els holandesos, els anglesos, els danesos i els francesos.

El tràfic d'esclaus

1. La ruta

El tràfic d'esclaus es va organitzar com una activitat comercial més. Els comerciants europeus venien a la costa occidental d'Àfrica teixits, armes, alcohol i quincalla o mercaderies de valor escàs a canvi d'esclaus. Després, els transportaven a les Antilles, on els venien; i tornaven a Europa amb metalls o productes de plantació tropicals.

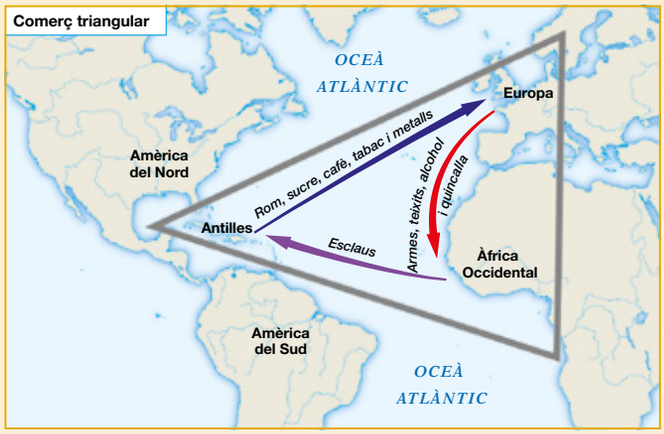

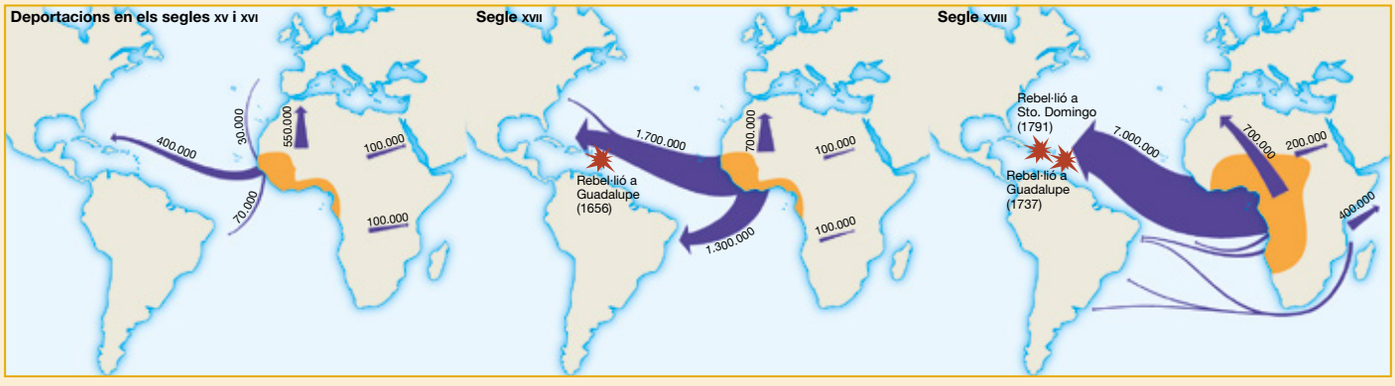

BARCANOVA EDITORIAL

A

B

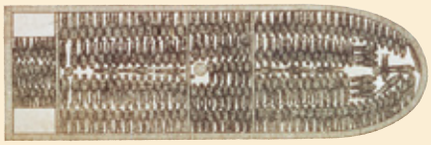

C

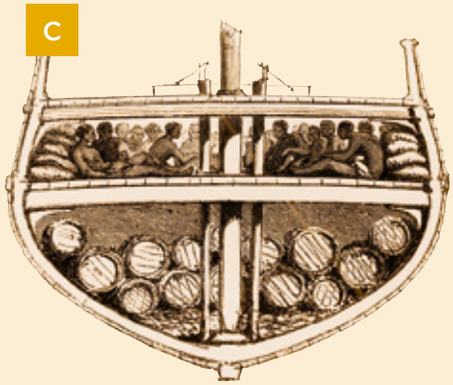

2. El viatge

En cada viatge, que durava cap a dos mesos, els vaixells transportaven entre 600 i 800 persones en condicions pèssimes (A).
Les cobertes es dividien en compartiments, on s'instal·laven separadament les dones i les nenes, i els homes i els nens. (B) De vegades, l'espai era tan reduït que havien de viatjar tombats o ajupits. (C) A l'interior del vaixell, l'aire era fètid, la calor opressiva i el mareig freqüent, per això a bord eren habituals malalties com la disenteria i la verola.
Els homes viatjaven lligats de peus i mans amb grillons i encadenats els uns als altres. Els esclaus rebien aliment dues vegades al dia; i els que es negaven a prendre'l, eren obligats a menjar per la força.
Quan feia bon temps, els duien a coberta i els obligaven a fer exercici (D).
Però les condicions terribles del transport feien que la mortalitat durant la travessia fos altíssima.

D

3. La venda a Amèrica

En arribar a Amèrica, els esclaus supervivents eren marcats amb un ferro roent, que indicava que els havien introduït legalment i que havien pagat els impostos corresponents. Es determinava el valor que tenien mitjançant l'apamament, que consistia a mesurar-los i a examinar el seu estat. Després, es procedia a la venda en subhasta pública, de manera individual o per lots, i se'ls emportaven al lloc de treball a les mines o a les plantacions.

AVANÇA EN COMPETÈNCIES

Comprensió, expressió i TIC

1. El tràfic d'esclaus era un comerç triangular molt característic. Amb ajuda de les il·lustracions, explica en què consistia.

2. Descriu el recorregut que feien els esclaus negres des que els capturaven fins que els venien.

3. En parelles, busqueu informació complementària sobre el tema. Amb la informació obtinguda, feu un pòster sobre el comerç d'esclaus a Amèrica. Incloeu-hi les causes i conseqüències i algunes opinions dels contemporanis sobre el tema. Finalment, exposeu-los a l'aula o als passadissos del centre durant una setmana.

5. SOCIETAT I VIDA QUOTIDIANA

5.1 La societat durant l'Antic Règim

A l'Antic Règim es va mantenir la societat estamental d'origen medieval. Es caracteritzava per l'existència de tres estaments als quals es pertanyia majoritàriament per naixement.

- Els dos **estaments privilegiats** eren la noblesa i el clergat. No treballaven, no pagaven impostos, tenien unes lleis pròpies i gaudien de determinats honors.
- El **Tercer Estat** o estament no privilegiat incloïa els pagesos i els grups urbans. Treballaven, pagaven impostos i no tenien privilegis.

5.2 Els canvis socials del segle XVIII

En el segle XVIII la societat estamental va començar a esquerdar-se.

- Els **il·lustrats** van criticar els privilegiats i van defensar una divisió social basada en el mèrit, la vàlua personal i la utilitat social. Així, van criticar la noblesa perquè no exercia una funció útil per a la societat, ja que l'antiga funció militar que tenien ara era exercida per exèrcits professionals. I van criticar el clergat pel seu nombre elevat, la riquesa, i la influència en la societat i en l'ensenyament.
- La **burgesia** es va convertir en un grup cada vegada més nombrós i actiu. Enriquida amb les activitats econòmiques que duien a terme, considerava que produïa riquesa i que injustament no tenia ni reconeixement social ni influència política. Per això reclamava un paper social i polític més equilibrat als mèrits que tenien. El moviment burgès va ser especialment important a França, on a final de segle va impulsar un procés revolucionari —la Revolució Francesa de 1789— que posaria fi a l'Antic Règim.

AVANÇA EN COMPETÈNCIES

Comprendre la realitat històrica

1. Contesta les preguntes següents sobre la societat: **a)** En què es basava la societat estamental? **b)** Quins grups socials componien cada estament?

2. Com es critica la societat estamental en el text?

Comprendre textos escrits

3. Llegeix els textos i resol aquests interrogants: **a)** Quina crítica s'hi fa, a la noblesa? **b)** Quins arguments s'esmenten per defensar la societat estamental?

Obtenir-ne informació

4. En què es diferenciaven l'habitatge i l'alimentació dels dos estaments privilegiats i el Tercer Estat?

Treballar amb imatges

5. Observa la imatge de la pàgina 21 i troba cinc diferències en la manera de vestir de l'aristocràcia i de les classes populars.

Societat estamental i crítiques il·lustrades

Justificació de la societat estamental

«És necessari que hi hagi ordre en totes les coses [...], és imprescindible que uns ordenin i uns altres obeeixin. Els qui manen tenen diversos nivells: els senyors sobirans dirigeixen tots els del seu Estat, dirigint el domini als grans, els grans als mediocres, els mediocres als petits i els petits al poble [...]. Uns estan dedicats al servei de Déu; els altres a conservar l'Estat per mitjà de les armes, altres a alimentar-lo i a mantenir-lo mitjançant els exercicis de la pau. Aquests són els nostres tres ordres de França».

CHARLES LOYSEAU: *Tractat d'ordres i simples dignitats,* 1610.

Crítica a la societat estamental

«El comerç, que ha enriquit els ciutadans a Anglaterra, ha contribuït a fer-los lliures, i aquesta llibertat ha estès al seu torn el comerç, així s'ha format la grandesa de l'Estat... Tot això atorga un orgull just a un mercader anglès...

A França un noble és molt superior a un negociant. El negociant sent parlar tan sovint amb menyspreu de la seva professió que és tan beneit com per avergonyir-se'n. No sé, tanmateix, qui és més útil a un Estat: un senyor ben empolainat que sap precisament a quina hora es lleva el rei, a quina hora se'n va a dormir i que té aires de grandesa fent el paper d'esclau a l'avantcambra d'un ministre, o bé un negociant que enriqueix el país, dona des del despatx ordres a Surat o al Caire, i contribueix a la felicitat del món».

VOLTAIRE: *Cartes filosòfiques,* 1734.

La indumentària marca la posició social

A. Aristocràcia i alta burgesia
Els **homes** duien calces o calçons ajustats de vellut, calces de seda, camisa amb randes, jupa o guardapits, casaca entallada fins als genolls, sabates de ras amb sivelles grosses i perruques blanques.
Les **dones** usaven cosset estret d'escot ampli i falda doble, a les quals es donava forma amb una mena de carcassa interior; també duien perruques o pentinats amb tirabuixons, barrets i sabates de taló alt i punta estreta.

B. Classes populars
Els **homes** usaven camisa, guardapits i calces.
Les **dones** vestien camisa, jaqueta, falda fins al genoll i davantal; duien els cabells curts i recollits en un monyo.

Els productes colonials. La xocolata

La xocolatada, plafó ceràmic de 1710 que es conserva a Barcelona. La xocolata es va estendre entre les classes benestants. Aquesta beguda, millorada quan es barreja el cacau amb sucre molt, es bevia tant per esmorzar com per berenar. Consumir-ne va esdevenir un signe de distinció social entre l'aristocràcia i el clergat. Durant la segona meitat del segle XVIII va començar a menjar-se també en forma de pastilla o rajola.

5.3 La vida quotidiana

Les diferències socials es reflectien en tots els aspectes de la vida quotidiana, especialment en l'habitatge, la indumentària i l'alimentació.

- La **noblesa** vivia en mansions amb moltes estances, com ara sales, biblioteques, cuina, dormitoris i habitacions per al servei domèstic. La **indumentària** es caracteritzava per la riquesa de les teles i dels adorns, que seguien la moda de Versalles, i per les perruques o pentinats complicats. L'alimentació era abundant, refinada i diversificada. Incloïa un consum elevat de carn i de rebosteria i es va adoptar el costum de beure xocolata, i te o cafè. L'alt clergat i l'alta burgesia gaudien d'un nivell de vida semblant al de la noblesa.
- Els **grups populars** habitaven en cases pageses que tenien habitualment dues habitacions i les dependències agràries; o en cases urbanes d'uns quants pisos, on el taller estava situat a la planta baixa, i les cases dels burgesos i la resta de grups socials eren a la planta superior.
  Vestien teixits barats i **menjaven** pa negre, sopa i verdura; i també alguns aliments procedents d'Amèrica, com el blat de moro i les patates, considerats bastos i vulgars. El consum de carn era excepcional.

6. EL SEGLE XVIII A ESPANYA (I). ELS BORBÓ

6.1 La instauració dels Borbó

El segle XVIII es va iniciar a Espanya amb un problema successori i un canvi dinàstic. El 1700, la mort sense hereus de Carles II va posar fi a la casa d'Àustria. En el testament, el rei va designar successor Felip d'Anjou, net del rei Lluís XIV de França, que va accedir al tron amb el nom de Felip V. Amb això s'instaurava a Espanya la casa francesa de Borbó.

El perill d'una possible unió d'Espanya i França, i la conseqüent ruptura de l'equilibri continental, va dur les potències principals d'Europa a donar suport a l'arxiduc Carles d'Àustria, segon fill de l'emperador d'Alemanya, escollit com a successor. Amb això va esclatar l'anomenada guerra de Successió a la corona espanyola.

6.2 La guerra de Successió (1700-1713)

La contesa va tenir un **caràcter doble**: va ser una **guerra internacional**, que va enfrontar França i Espanya contra l'emperador d'Alemanya, Gran Bretanya, les Províncies Unides, Savoia i Portugal. I va ser, també, una **guerra civil**, perquè s'hi varen enfrontar Castella, partidària de Felip d'Anjou, i Catalunya al capdavant de la corona d'Aragó, que donava suport a l'arxiduc Carles, temorosa que els Borbó implantessin una política centralista, com havien fet a França.

A Espanya, la guerra va resultar favorable a Felip i es va prolongar fins al 1715. A Europa, quan va morir l'emperador d'Alemanya i el fill més gran d'aquest durant el conflicte, l'arxiduc Carles es va convertir en el nou emperador (1711). Si a més accedia al tron espanyol, es restabliria l'Imperi de Carles I. Així, els enemics dels Borbó van signar les **paus** d'**Utrecht** (1713) i **Rastatt** (1714).

En aquests tractats acceptaven com a rei d'Espanya Felip V. A canvi, aquest renunciava als drets al tron de França i cedia: a Àustria, les possessions espanyoles a Europa (Països Baixos i Itàlia); a Savoia, l'illa de Sicília, i a la Gran Bretanya, l'illa de Menorca, Gibraltar i uns determinats avantatges comercials a Amèrica.

La línia del temps

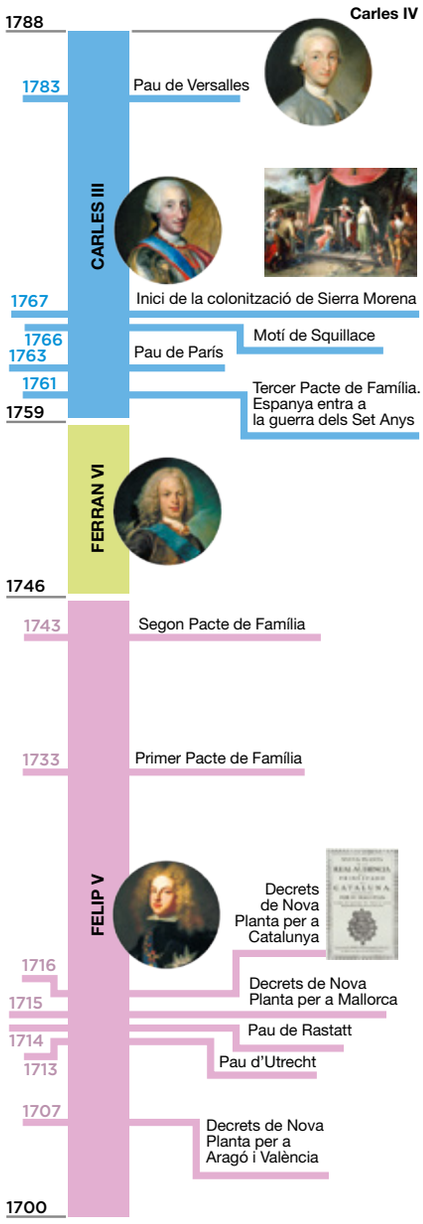

AVANÇA EN COMPETÈNCIES

Comprendre la realitat històrica

1. Amb l'ajuda del text i del mapa corresponent, respon a aquests preguntes sobre el conflicte successori: **a)** Quins eren els bàndols enfrontats en la guerra? **b)** Quina àrea estava sota el control de cada un? **c)** Qui integrava el grup dels aliats? I el dels Borbó? **d)** On varen tenir lloc les victòries principals de cada bàndol?

Organitzar informació

2. Completa ara en el teu quadern un quadre resum com aquest sobre la contesa:

Causes	Contendents	Conseqüències
...	...	...

Treballar amb mapes

3. Fixa't en el mapa i respon: **a)** Qui eren els aliats de Carles d'Àustria? Per què li donaven suport? **b)** Qui eren els aliats de Felip V? **c)** On van tenir lloc les victòries principals de cada bàndol? **d)** A qui va cedir Espanya les possessions europees?

Participar en l'aprenentatge

4. Busca informació sobre un il·lustrat espanyol i redacta'n la biografia.

La guerra de Successió i la Pau d'Utrecht

Guerra de Successió

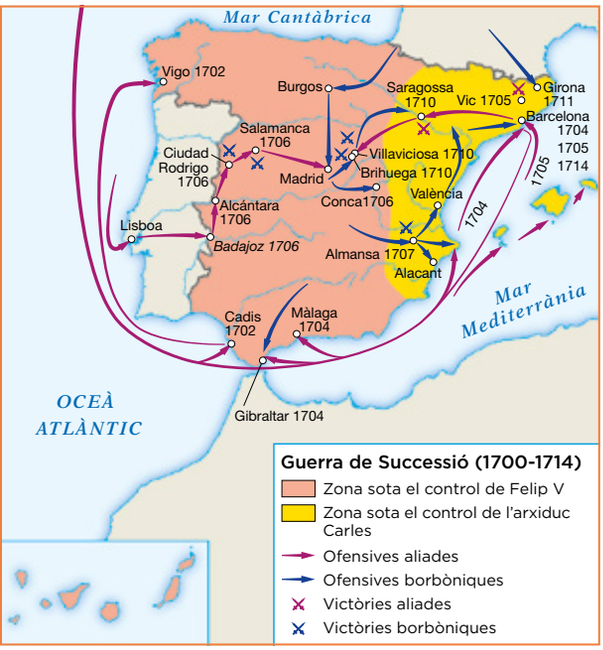

Europa i la Pau d'Utrecht

Alguns articles de la pau d'Utrecht

X. El Rei Catòlic cedeix a la Corona de la Gran Bretanya la propietat de la ciutat i Castell de Gibraltar...

XI. El Rei Catòlic cedeix també a la Corona de la Gran Bretanya l'illa de Menorca, port, ciutat i fortalesa de Port Maó...

XII. El Rei Catòlic dona i concedeix a Sa Majestat britànica i a la companyia de vassalls formada per a aquest fi la facultat per introduir negres en diverses parts dels dominis de Sa Majestat catòlica a Amèrica, que vulgarment s'anomena l'assentament de negres, per espai de trenta anys continus.

Article addicional:

Sa Majestat catòlica... ha estat servit de concedir a la companyia d'aquest assentament un navili de cinc-centes tones a cada any dels trenta previstos, perquè pugui fer comerç a les Índies.

6.3 Els Borbó. Il·lustració i reformes

Els primers Borbó que van regnar a Espanya van ser **Felip V** (1700-1746), **Ferran VI** (1746-1759) i **Carles III** (1759-1788). Amb ells, es van introduir les idees il·lustrades i es van dur a terme reformes importants.

- Les **idees il·lustrades** van arrelar en una minoria d'intel·lectuals i polítics pertanyents a la burgesia i, en menor mesura, a la baixa noblesa i al clergat. Entre els il·lustrats espanyols van destacar el pare Feijoo, Jovellanos, Campomanes, Antoni de Capmany, Floridablanca i Aranda.
- Les **reformes** es van iniciar durant el regnat de Felip V; i van aconseguir l'esplendor amb Carles III. Però l'abast va ser limitat, a causa de l'escàs desenvolupament de la burgesia a Espanya; de l'oposició de la noblesa i del clergat; i de la indiferència o la manifesta hostilitat del poble.

7. EL SEGLE XVIII A ESPANYA (II). LES REFORMES BORBÒNIQUES

7.1 Les reformes polítiques

Els Borbó van consolidar a Espanya la monarquia absoluta, que va evolucionar cap al despotisme il·lustrat; i van implantar la centralització politicoadministrativa.

- La **monarquia absoluta** va concentrar tot el poder en la persona del rei. Per aconseguir-ho, els Borbó van apartar la noblesa del poder; van intervenir en els afers de l'Església; gairebé no van convocar les Corts; i van governar amb l'ajuda de secretaris o ministres, que s'encarregaven dels diversos temes de govern.
- La **centralització politicoadministrativa** va ser imposada per Felip V mitjançant els **Decrets de Nova Planta** del 1707, 1715 i 1716. Aquests suprimien les lleis i les institucions pròpies d'Aragó, València, Catalunya i Mallorca, i implantaven el model castellà. Només el País Basc i Navarra van mantenir els **furs**. A més, es va imposar una altra divisió provincial que garantia així el control del govern sobre tot el territori.

7.2 Les reformes econòmiques

La Il·lustració va afavorir la creació de **Societats Econòmiques d'Amics del País**, que van difondre les innovacions de l'època.

- En **agricultura** es van estendre cultius americans, com el blat de moro i la patata; i es va impulsar l'ús d'adobs, la reducció del guaret i el regadiu. També es van buscar terres lliures per conrear, i es van repoblar extensions àmplies de terreny a Sierra Morena.
- En **indústria** es va promoure la modernització de les tècniques; es va criticar el control dels gremis; i es van fomentar les manufactures, com les reials fàbriques dedicades a la construcció naval i a articles de luxe: draps, seda, vidre, tapissos i porcellana.
- El **comerç** interior es va impulsar amb la millora del transport: els camins es van eixamplar i empedrar, es van construir ponts i es va dissenyar una xarxa radial de carreteres que unia Madrid amb els ports principals de la perifèria. També es va revitalitzar el comerç exterior, especialment d'ençà que es va decretar la llibertat de comerç amb les **colònies americanes** (1778).

7.3 Les reformes socials

En la societat, es van criticar els privilegiats per la falta d'utilitat social i es va eliminar la incompatibilitat legal entre noblesa i treball i es van expulsar els jesuïtes, contraris a les reformes il·lustrades.

A més, es van reformar alguns costums: prohibició del barret d'ala ampla i de la capa llarga, que dificultaven la identificació dels malfactors, cosa que va motivar l'anomenat **motí de Squillace**.

El nou model d'Estat

Decrets de Nova Planta

«Considerant haver perdut els regnes d'Aragó i de València i tots els habitants per la rebel·lió que varen cometre, faltant enterament al jurament de fidelitat que em varen fer com a legítim Rei i Senyor, [...] he jutjat convenient abolir i derogar completament els referits furs, privilegis, pràctica i costum fins aquí observats en els referits regnes d'Aragó i València, sent la meva voluntat que aquests es redueixin a les lleis de Castella...»

Decret d'abolició dels furs d'Aragó i València, 1707. Novíssima Recopilació, 3, 3, 1.

Nova divisió provincial

Els Borbó van suprimir els antics regnes peninsulars. En lloc seu, van organitzar el territori en capitanies generals, denominades més tard províncies, governades per un capità general.

AVANÇA EN COMPETÈNCIES

Organitzar informació

1. Resol aquests interrogants: a) A quin fet es refereix la frase «per la rebel·lió que varen cometre»? b) Com reflecteix el text el poder absolut del rei? c) En què s'aprecia la centralització politicoadministrativa? Esmenta la frase principal que la recull.

Les reformes econòmiques i socials

Societats econòmiques

Promogudes pels il·lustrats, cercaven impulsar el desenvolupament econòmic provincial difonent les innovacions tècniques i les noves idees de la fisiocràcia i del liberalisme econòmic.

Foment de la manufactura

Les manufactures eren grans tallers, estatals o privats, on treballaven molts artesans al marge del control dels gremis.

Extensió del regadiu

Llibertat comercial

A. Es va realitzar mitjançant la construcció de grans canals, com el de Castella (a la imatge) i l'Imperial d'Aragó. B. Carles III va obrir el comerç amb Amèrica als principals ports espanyols, entre els quals Barcelona.

Honestedat de tots els oficis

«Declaro que [...] els altres arts i oficis del ferrer, sastre, sabater, fuster i altres d'aquest estil són honestos i honrats: que l'ús d'aquests no degrada la família ni la persona que l'exerceix, ni la inhabilita per obtenir les ocupacions municipals [...] i que tampoc no han de perjudicar les arts i els oficis per al gaudi i prerrogatives de noblesa [...]».

Reial Cèdula de Carles III (1783).

Treballar amb mapes

2. Observa el mapa i esmenta les Societats Econòmiques d'Amics del País que es van crear a Catalunya. Quina n'era la finalitat?

Usar la informació

3. Explica quins van ser els objectius de la política exterior espanyola en el segle XVIII.

Usar les TIC

4. Què van ser els Rebomboris del pa; fes-ne un informe. Esmenta la figura de Josefa Vilaret.

7.4 La nova política exterior

Els Borbó es van proposar recuperar els territoris perduts a Europa i preservar les colònies americanes. Per aconseguir aquests objectius, es van aliar amb França mitjançant els anomenats **Pactes de Família** (1733, 1743, 1761).

- **Felip V** va emprendre una política revisionista del Tractat d'Utrecht per tal de recuperar algunes possessions europees per als dos fills que va tenir amb Isabel Farnese. Així, va aconseguir conquerir Nàpols i Sicília per a Carles (1734) i el ducat de Parma per a Felip, el qual va perdre poc després (1737).
- **Ferran VI** es va inclinar per una política exterior neutral.
- **Carles III** va participar en dos conflictes aliat amb França. A Europa, va intervenir en la **guerra dels Set Anys** (1761), i en la pau de París (1763) va cedir Florida a la Gran Bretanya i va rebre de França la **Louisiana**. A Amèrica, va donar suport a la **revolució de les tretze colònies britàniques** contra la seva metròpoli, i en la pau de Versalles (1783) va recuperar Florida i Menorca.

8. LA CULTURA I L'ART

8.1 La cultura il·lustrada

Els il·lustrats van fomentar l'educació pública per evitar la ignorància i el control ideològic de l'Església, aconseguir el progrés econòmic i canviar la societat.

Per aconseguir aquests objectius, van impulsar la llengua i la història; van continuar la «revolució científica» iniciada en el segle XVII, i van potenciar les ciències «útils» com la medicina, les ciències naturals, les matemàtiques, la física, la química i la geologia.

8.2 L'art rococó

Durant la primera meitat del segle XVIII va sorgir a França un estil artístic, el rococó, un art aristocràtic, cortesà, refinat i frívol.

- La **decoració rococó**, realitzada en estuc amb formes delicades, ondulants i irregulars, es va aplicar a salons petits i gabinets. A **Espanya** va tenir poc èxit, encara que s'hi van decorar algunes sales del Palau Reial de Madrid i del palau de la Granja a Segòvia.
- La **pintura** va usar un dibuix difuminat, colors suaus i temes variats: cortesans, costumistes, amorosos, exòtics i retrats. A França, van destacar Watteau i Fragonard, autor d'*El gronxador*; i a Espanya Luis Paret, que va pintar *La botiga de l'antiquari*.

8.3 L'art neoclàssic

Iniciat a França durant la segona meitat del segle XVIII, va ser un art burgès, auster i racional. No obstant això, va tenir la creativitat limitada pel desig conscient d'imitar els models grecs i romans i per les ensenyances rígides imposades per les acadèmies de belles arts.

- L'**arquitectura** va imitar els models grecs i romans i va adoptar formes pures i senzilles. Els edificis principals van ser esglésies, palaus i edificis públics, com escoles, presons, mercats o hospitals. A França va destacar el Panteó; al Regne Unit, el Museu Britànic i la National Gallery; a Alemanya, la Porta de Brandenburg, i a Espanya, la Porta d'Alcalá, obra de Sabatini; i el Museu del Prado i l'Observatori Astronòmic, tots dos de Juan de Villanueva. A Catalunya són neoclàssiques les façanes del Col·legi de Cirurgia, la Llotja de Comerç i el Palau Moja, a Barcelona.
- L'**escultura** va cercar la bellesa ideal, la senzillesa i la serenitat. Els temes preferits van ser mitològics, història antiga i retrats. L'escultor més famós va ser l'italià Antonio Canova. A Espanya destaquen la madrilenya font de Cibeles, de Francisco Gutiérrez, i el monument a la defensa de Saragossa, d'Álvarez Cubero.
- La **pintura** va cercar la perfecció del dibuix i es va desinteressar del color. Els temes preferits van ser els mitològics i els històrics. A França va destacar David, autor d'El *jurament dels Horacis* i *El rapte de les sabines*. I a Espanya, l'alemany Mengs, que va decorar alguns sostres del Palau Reial.

La instrucció pública

L'ensenyament superior

«Hi ha moltes fonts de prosperitat; però totes neixen d'un mateix origen: la instrucció pública... ¿Es podrà dubtar que només a aquesta està reservat dur a la perfecció aquestes forces fecundíssimes de la riquesa dels individus i del poder de l'Estat? ¿Es creu ordinari que aquesta opulència i aquest poder poden derivar-se de la prudència i de la vigilància dels governats, però potser poden buscar-ho per un altre mitjà que el de promoure i fomentar aquesta instrucció?».

G. M. de Jovellanos. *Pla General d'Instrucció Pública.*

AVANÇA EN COMPETÈNCIES

Organitzar informació

1. Recorda el contingut que s'ha estudiat consultant el vocabulari i contesta; a) En què va consistir l'empirisme? b) Com influeixen els avenços científics en la vida diària?

Prendre decisions personals

2. Estàs d'acord amb les idees il·lustrades sobre l'educació i les ciències útils? Argumenta la resposta.

El rococó, un art cortesà

La decoració de salons

Palau d'Amalienburg (Munic, Alemanya).

La pintura

Fragonard. *El gronxador*.

El gronxador representa una escena cortesana, molt del gust del rococó: un home gran empeny una dama al gronxador, la qual mou la falda i llança la sabata a un jove que l'observa amagat entre les branques del jardí.

Conèixer l'art

3. Analitza les il·lustracions i fes aquestes tasques: **a)** Resumeix els trets de la decoració rococó. **b)** Esmenta les característiques de l'arquitectura neoclàssica que mostren la influència de l'arquitectura grega i romana. **c)** Compara els trets de la pintura rococó i de la neoclàssica.

El neoclàssic, un art burgès

A

B

C

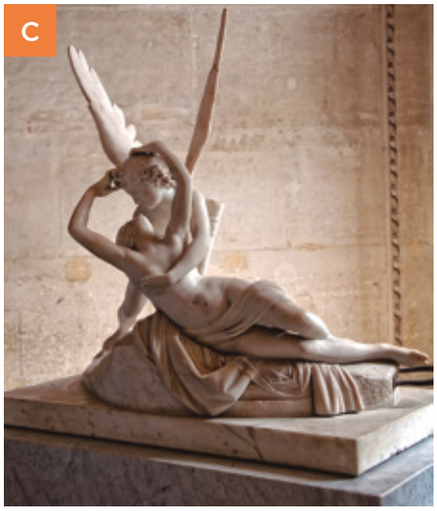

D

E

A. Museu Britànic de Londres.
B. *El rapte de les sabines*, de David
C. *Amor i Psique*, d'Antonio Canova.
D. *Lucrècia morta*, de Damià Campeny.
E. Façana de la Llotja de Comerç de Barcelona.

9. CATALUNYA EN EL SEGLE XVIII

9.1 La derrota de 1714

Catalunya es va unir al bàndol dels aliats durant la guerra de Successió. El 1705 l'arxiduc Carles va desembarcar a Barcelona amb l'ajut de la flota britànica i va ser proclamat rei.

La capital del Principat va esdevenir el centre d'operacions de l'exèrcit austriacista fins que el **tractat d'Utrecht** va reconèixer Felip com a rei d'Espanya. Sense el suport de l'arxiduc ni de les tropes austriacistes i angleses, que es van reembarcar, els catalans van optar per resistir en defensa de les seves llibertats. El darrer episodi de la guerra va tenir com a escenari Barcelona, que va patir un setge de més d'un any fins que es va rendir l'**11 de setembre de 1714**.

Felip V va abolir les institucions polítiques catalanes i va ordenar enderrocar una part del barri de la Ribera de Barcelona per construir-hi una ciutadella (que avui allotja el Parlament de Catalunya).

El **decret de Nova Planta**, de 1716:

- Va establir la figura del **capità general** com a màxima autoritat de Catalunya en representació del rei, cap de l'exèrcit i president de la Reial Audiència.
- Va dividir el territori en corregiments sota el control dels **corregidors**, segons el model de Castella.
- Va crear un nou sistema fiscal que obligava a pagar l'impost del **cadastre**.
- Va instaurar el castellà com a única **llengua oficial** de l'administració a Catalunya.

9.2 La represa econòmica

Malgrat la desfeta política, el segle XVIII va ser un període de gran creixement econòmic per a Catalunya.

- En **agricultura**, la vinya, l'olivera, l'ametller i l'avellaner van guanyar terreny al conreu del blat. La introducció de la rotació de conreus i l'extensió del regadiu van fer augmentar els rendiments.
- Les **manufactures tèxtils** es van desenvolupar. Es feien draps de llana i, sobretot, indianes, que eren teixits de cotó estampats. La fabricació d'indianes es considera l'inici de la industrialització de Catalunya.
- L'**activitat comercial** va créixer gràcies a la venda de teixits de llana i cotó a la resta de la Península i a l'exportació d'indianes, paper, aiguardent, vi i fruits secs als mercats colonials i del nord d'Europa. Un fet de gran importància va ser l'autorització per part de Carles III que el port de Barcelona pogués comerciar amb Amèrica (1765). Tot i que la majoria de catalans continuaven sent pagesos, la burgesia comercial va créixer i es va fer cada vegada més activa i rica. El fet que aquests comerciants revertissin una part dels seus guanys en l'agricultura i les manufactures va representar un gran estímul per a l'economia de Catalunya.

Rafael Casanova

El conseller en Cap Rafael Casanova va resultar ferit durant l'assalt de les tropes de Felip V a Barcelona, l'11 de setembre de 1714.

AVANÇA EN COMPETÈNCIES

Obtenir informació

1. Investiga sobre el conseller en cap Rafael Casanova i digues què feia en primera línia de batalla l'11 de setembre de 1714.

2. Busca informació sobre l'actuació femenina durant la guerra de Successió i fes un informe breu sobre una dona rellevant o sobre un col·lectiu de dones.

Comprendre la realitat històrica

3. Valora les conseqüències que el Decret de Nova Planta va tenir per a Catalunya.

Fàbriques d'indianes a la Catalunya de 1750-1786

La indústria de les indianes

Gràcies a l'elaboració d'indianes, Barcelona va esdevenir un important nucli manufacturer amb més de 13.000 obrers tèxtils a la darreria del segle XVIII. Aquesta activitat va establir les condicions econòmiques i tecnològiques perquè Catalunya fos una de les regions més industrialitzades d'Europa en el segle XIX.

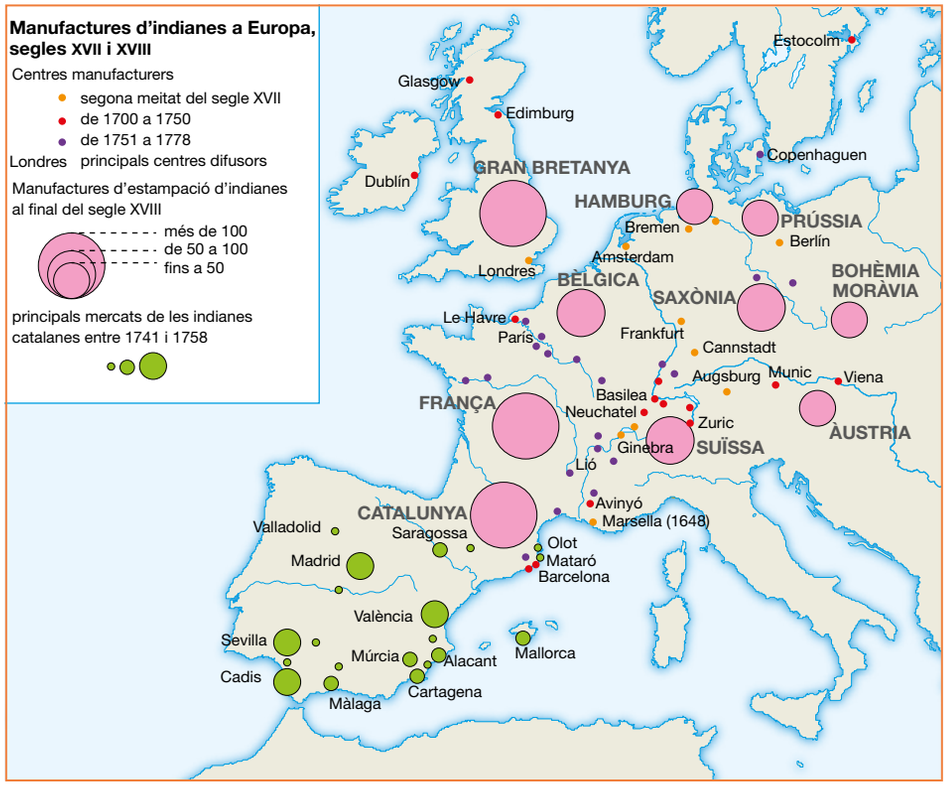

El procés industrial

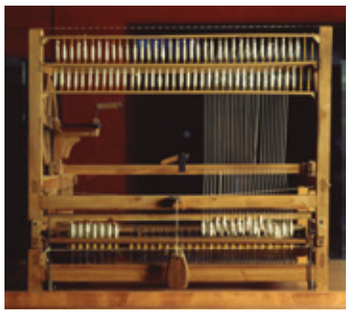

Les indianes eren teles de cotó estampades per una sola cara amb colors vius i motius orientals. El procés productiu de les fàbriques d'indianes tenia diverses fases:

- **Filat**. El cotó es convertia en fil
- **Tissatge**. El fil es teixia per obtenir les teles
- **Blanqueig**. Les teles es bullien, es blanquejaven i es deixaven assecar al sol en prats d'indianes.
- **Estampació**. Les teles es tenyien fent servir uns motlles de fusta que tenien dibuixos gravats. Un cop entintats els motlles, aquests pressionaven constantment les teles per tal que el motiu decoratiu hi quedés marcat.

Comprendre tetxos escrits

4. Busca el text de les *Cartas marruecas* en què José Cadalso descriu els catalans com «els holandesos d'Espanya». Per grups, discutiu si la valoració que en fa us sembla positiva o negativa.

9.3 El creixement de la població

Durant el segle XVIII la població de Catalunya va passar de mig milió d'habitants el 1717 a nou-centes mil persones el 1787. Les àrees que van créixer més van ser les comarques litorals i prelitorals, però fins i tot zones de l'interior del país poc poblades en segles anteriors es van repoblar. En un segle la ciutat de Barcelona va passar de tenir 32.000 habitants a superar-ne els 90.000.

Els factors que van fer possible aquest creixement van ser:

- Una **natalitat** alta que podia ser sostinguda per la riquesa creixent del país i per una alimentació més abundant i variada.
- El descens de la **mortalitat** arran dels avenços mèdics i higiènics, i a causa de la desaparició de la pesta bubònica que havia afectat la població des de la Baixa Edat Mitjana.

» TÈCNIQUES

TREBALLAR AMB FONTS HISTÒRIQUES

Què són i per a què es fan servir?

Les fonts històriques són els documents, testimonis o objectes materials que proporcionen informació sobre els fets del passat. Els historiadors i les historiadores les fan servir per reconstruir i estudiar el passat de la humanitat. No obstant això, de vegades proporcionen informacions incompletes o esbiaixades; per això hi ha la necessitat d'usar-les de manera crítica, analitzant-les i confrontant-les amb altres fonts contemporànies.

Classificació de les fonts històriques

Les fonts històriques són molt diverses i se solen classificar en dos grans grups: les **fonts primàries** o **directes** i les **fonts secundàries**, també anomenades **indirectes** o **historiogràfiques**.

- **Les fonts primàries** són contemporànies dels esdeveniments sobre els quals ens informen. Per tant, han arribat fins a nosaltres tal com es van fer en el seu moment, sense que els historiadors o les historiadores hagin participat en la seva creació.
  Poden ser **escrites**, com obres literàries, tractats, censos, documents, inscripcions, monedes, mapes (A), plànols, etc. I **no escrites**, com monuments, restes humanes o materials, utensilis, edificis (B) o testimonis orals.
- **Les fonts secundàries** són les que s'han elaborat després de produir-se els fets històrics sobre els quals ens informen.
  En general, se solen realitzar a partir de la informació proporcionada per les fonts primàries (C).
  Hi destaquen els llibres d'història, les biografies, els testimonis dels historiadors o historiadores, els estudis arqueològics i els articles periodístics o de revistes.

L'anàlisi de fonts històriques

El treball amb fonts històriques requereix un seguit de **passos bàsics**:

- **Classificar la font**. Implica precisar-ne la naturalesa (primària o secundària) i el contingut (polític, econòmic, social, cultural, artístic).
- **Descriure la informació que proporciona**. Suposa identificar-ne l'autor, la procedència i la cronologia, si es coneixen.
  En aquest moment, també és convenient identificar la informació que ens proporciona sobre fets o esdeveniments, persones o grups socials, institucions, idees, etc.
- **Explicar la informació**. Per a això, s'han d'usar els coneixements que es tenen sobre el tema o fet històric a què es refereix. Igualment, si és possible, se n'han de mencionar les causes i les conseqüències.
- **Valorar la font**. Fer menció de la importància com a font històrica, de l'objectivitat o subjectivitat de la informació que proporciona, i de la fiabilitat o no fiabilitat.

Analitzem una font històrica

- **Classificació**. És una font primària de contingut artístic.
- **Descripció**. És un retrat de Paulina Bonaparte fet en marbre per Antonio Canova, escultor que va viure entre 1757 i 1822. Pertany al neoclassicisme, estil artístic que es va desenvolupar a partir de mitjan segle XVIII.
- **Explicació i valoració**. Antonio Canova va ser l'escultor més influent de l'època. Aquesta escultura, en la qual Canova va tornar a models grecs cercant la bellesa i la perfecció, reflecteix totes les característiques del nou estil: racionalitat, equilibri, ordre i imitació dels models grecollatins.

1

Els estrets vincles de la sang que uneixen els dos monarques regnants a Espanya i França... comprometen S.M. Catòlica i S.M. Cristianíssima a formar i concloure entre si un Tractat d'amistat i unió amb el nom de pacte de família...

1. El Rei Catòlic i el Rei Cristianíssim declaren que... miraran d'ara endavant com a enemiga comuna la Potència que ho fos d'una de les dues Corones.

16. [...] s'ha convingut que després que les dues estiguin en guerra declarada contra el mateix o els mateixos enemics... (faran) la guerra plegats, emprant per a això totes les forces que tenen.

18. ... han convingut [...] que quan es tracti d'acabar fent les paus la guerra que hagin sostingut en comú, compensaran els avantatges que una de les dues potències hagi pogut aconseguir, amb les pèrdues que hagi patit l'altra.

Tercer Pacte de Família, París, 15 d'agost de 1761.

2

Vetllada musical, de Michel-Ange Houasse.

POSA-HO EN PRÀCTICA

1. Aplica el que has après analitzant els dos documents històrics.

a) Quin tipus de font històrica representa cada un?

b) Quina informació ens proporcionen sobre el període històric estudiat en aquesta unitat?

c) Quina importància històrica té cada document?

2. Organitzeu-vos en parelles i cerqueu a internet fonts històriques que ens informin sobre el segle XVIII. Seleccioneu dues fonts escrites i dues de no escrites, primàries o secundàries, i descriviu la informació que ens proporciona cadascuna.

» POSA A PROVA EL TEU APRENENTATGE

1. Defineix breument aquests quatre conceptes històrics:

a) Antic Règim b) Enciclopèdia c) Despotisme il·lustrat d) Fisiocràcia

2. Explica per escrit per què han passat a la història aquests personatges històrics.

Montesquieu

Adam Smith

Felip V

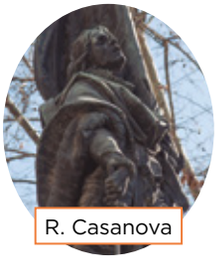
R. Casanova

3. Analitza el text següent i contesta les preguntes que es formulen.

«Un ésser raonable s'hauria de proposar en totes les accions la pròpia felicitat i la dels semblants. La religió, que tot concorre a mostrar-nos-la com l'objecte més important per a la nostra felicitat temporal i eterna, només presenta avantatges per a nosaltres en la mesura que fa la nostra existència feliç en aquest món i ens assegura que complirà les promeses enganyoses que ens fa per a l'altra vida... Els éssers humans, si més no la gran majoria, només mantenen la religió pel costum... gairebé mai no s'han molestat a pensar en els motius de la seva creença.»

D'Holbach. *El cristianisme desemmascarat*, 1767.

a) Quines idees característiques de la Il·lustració hi ha presents en el text?
b) S'hi formula cap crítica a l'Antic Règim?
c) Quins altres il·lustrats van criticar l'Antic Règim? Redacta un text breu explicant qui van ser i en què van consistir aquestes crítiques.

4. Quines diferències hi ha entre aquests parells de conceptes?
a) Hegemonia continental i equilibri continental.
b) Rotació triennal i rotació contínua.
c) Producció artesanal i manufactura.

5. Analitza el mapa sobre les conseqüències territorials de la pau d'Utrecht.

Després, completa la cartel·la en el teu quadern i explica la importància històrica del fet representat.

6. Observa les imatges inferiors: a quin estil pertanyen i per què? Quins van ser els autors més representatius d'aquest estil a Europa i a Espanya?

A

B

» POSA A PROVA LES TEVES COMPETÈNCIES

Els salons i la Il·lustració

Durant el Segle de les Llums van ser molt freqüents les reunions o vetllades d'intel·lectuals, artistes, científics i escriptors en els «salons» regentats per dones amb inquietuds culturals i una formació excel·lent. Entre aquests, podem destacar els salons literaris de Mme. de Lambert i Mme. de Tencin; els salons filosòfics de Mme. du Deffand i de Mme. Geoffrin; i els salons filosoficopolítics de Mme. d'Épincy i de Mme. Necker. Totes eren dones afavorides pel naixement o la fortuna, i els marits de les quals eren molt liberals, o havien mort, o eren absents.

En els salons s'hi barrejaven persones d'estrats socials diferents, totes ben cultes, per conversar o debatre. L'escena corrent en el saló era la lectura en veu alta d'un text, per abordar després un debat dialogat entre els assistents que sovint s'allargava fins al vespre.

Els salons van néixer arran de les dificultats trobades per promoure la innovació dels coneixements científics o generar opinió des de les institucions tradicionals. La resistència que les càtedres universitàries i les institucions eclesiàstiques van plantejar a la penetració de qualsevol novetat que no estigués sancionada per la tradició o per les autoritats incontestades, va forçar els il·lustrats a idear altres formes de relacionar-se i generar associacions, acadèmies, tertúlies i una infinitat d'instruments nous de difusió de les llums que propugnaven.

Tanmateix, hem d'admetre que la raó il·lustrada, que pretenia la igualtat dels éssers humans, no volia aprofundir en la igualtat dels gèneres, i que aprofundia en la diferència entre homes i dones, qüestió aquesta que s'arrossegava des de feia segles. I és que l'educació de les dones concebia la figura de la dona com a sàvia consellera o educadora de ciutadans, sempre a l'ombra de l'home, fos espòs o fill. Aquesta marginació va ser el brou de cultiu d'un incipient pensament feminista, que es desenvoluparia més endavant amb la «Declaració dels Drets de la Dona i la Ciutadana», escrita el 1791 per Olympe de Gouges.

Lectura de Molière, de Jean-François de Troy, cap al 1728.

1. Explica breument aquests termes o conceptes presents en el text:

a) «Segle de les Llums»
b) Estrats socials c) Raó il·lustrada
d) Igualtat de gèneres

2. Redacta una definició de *saló*. Quines altres formes de relacionar-se van sorgir durant aquesta època?

3. Quines qualitats tenien les dones que organitzaven els salons? Tria les respostes més correctes:

a) Eren dones parisenques.
b) Eren dones cultivades i intel·ligents.
c) Cercaven aprofundir en la igualtat de gèneres.
d) Casades o viudes.

4. Què hi anaven a fer als salons? Van ser iguals tots els salons il·lustrats?

5. Segons el text:

a) Per què van néixer els salons?
b) Quines institucions representaven la tradició?
c) Quin paràgraf del text parla d'una de les contradiccions de la Il·lustració?
d) Copia en el teu quadern la frase que expressi més bé la contradicció.

6. Explica el sentit d'aquesta frase del text: «va ser el brou de cultiu d'un incipient pensament feminista». A continuació, explica què és el feminisme. Pots cercar-ne informació. Creus que a la societat actual hi ha igualtat entre dones i homes? Enceta un debat amb la companya o company i redacteu-ne un informe breu.

7. Escriu un text breu explicant la importància...

a) Dels salons.
b) Del pensament de la Il·lustració i del rebuig de l'Antic Règim.